

IN MEMORIAM DR. A.C.V. VAN BEMMEL, 1908-1990

Op 12 oktober 1990 overleed te Rotterdam dr. A.C.V. van Bommel. Zijn lange en kleurrijke carrière als zoöloog, voornamelijk zoogdierkundige, maakt het de moeite waard een ogenblik bij zijn levensloop stil te staan. Van Bommel immers was één van de laatsten van onze zo bekende koloniale zoölogen, die groep van biologen die tot de overdracht pionierswerk in de Oost verrichtten.

Adriaan Cornelis Valentin van Bommel¹⁾ werd geboren te Beverwijk op 3 mei 1908. Na zijn eindexamen in 1928 en het vervullen van zijn dienstplicht, studeerde hij biologie aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam, waar hij in 1937 het doctoraalexamen met goed gevolg aflegde. Als student-assistent in de jaren 1934-1937 deed hij al zoogdieronderzoek en begon hij Europese kleine zoogdieren te verzamelen voor het Zoölogisch Museum van de Amsterdamse universiteit. Aan het eind van dat jaar werd hij aangesteld als "dierkundige tweede klasse in vasten dienst van den lande", geplaatst bij het Zoölogisch Museum van 's Lands Plantentuin te Buitenzorg (thans Bogor) in het toenmalige Nederlandsch-Indië. Helaas werd deze mooie droom, net als voor zeer veel anderen, wreed onderbroken door de Tweede Wereldoorlog. Op 8 maart 1942 werd Van Bommel door de Japanners op Java als artillerist krijgsgevangen gemaakt. Hij overleefde (letterlijk!) verschillende krijgsgevangenkampen op Java, in Singapore en de laatste twee jaar in Japan, waar hij o.a. als mijnwerker dienst moest doen en waar hij ook de tweede atoombom zag ontploffen. Eén en ander was bepaald niet bevorderlijk voor zijn gezondheid. Pas in september 1945 werd hij bevrijd.

¹⁾ Hij was zeer trots op de V van Valentin en zag er strikt op toe dat deze voorletter nooit weggelaten werd. Binnen het Leidse museum had hij er plezier in interne briefjes met de eerste auteur te wisselen: "ACVvB aan ACvB".

Fig. 1. Dr. A.C.V. van Bommel op 65-jarige leeftijd, bij zijn pensionering in 1973.

Fig. 2. Van Bommel in de jaren tachtig.

om via Manila naar Borneo te vertrekken, waar hij van februari tot juli 1946 als leraar plant- en dierkunde en scheikunde aan de Herstel HBS te Balikpapan verbonden was. Pas in juli 1946 kwam hij terug in de plantentuin, om meteen weer in augustus met studie-opdracht naar Nederland en Engeland te vertrekken. Van november 1947 tot eind 1950 werkte hij weer in Buitenzorg/Bogor, voornamelijk in het Zoologisch Museum, maar ook als leraar aan de plaatselijke HBS en bij de opleiding van houtvesters van de Dienst voor het Boswezen. Tijdens de periode van 1 september 1951 tot 1 augustus 1953 fungeerde Van Bommel als leraar biologie aan verschillende scholen te Amsterdam, Alkmaar en Bergen N.H. In die tijd promoveerde hij tot doctor in de wis- en natuurkunde aan de Universiteit van Amsterdam (7 mei 1952: "Contribution to the knowledge of the genera *Muntiacus* and *Arctogalidia* in the Indo-Australian Archipelago"), promotor prof. dr. H. Engel), waarmee eigenlijk zijn onderzoek aan de zoogdieren van Indonesië afgesloten werd. Daarna werkte hij tot 1 maart 1957 als natuurbeschermingsconsulent bij Staatsbosbeheer in Utrecht. Uit die tijd dateert zijn onderzoek aan de Nederlandse zeehonden.

De langste periode van zijn rijk geschakeerde levensloop werkte Van Bommel bij de Rotterdamse diergaarde, 1957-1961 als onderdirecteur onder zijn vriend ir. F.J. Appelman en 1961-1969 als directeur. Dit is zonder twiifel de productiefste en vruchtbaarste tijd geweest in zijn leven; hij deed het werk met heel zijn hart, bewust als hij was van de (toen nog nieuwe) rol van de dierentuin als toevluchtsoord voor uitstervende diersoorten. Na een conflict met het bestuur verkreeg hij eervol ontslag per 1 maart 1969, waarna hij werd aangesteld als wetenschappelijk hoofdamtenaar bij het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden, met de opdracht te fungeren als adviseur voor de natuurhistorische musea. In deze functie werd hij op 31 mei 1973 gepensioneerd.

Van Bommel was o.a. officier in de Orde van Oranje Nassau (1973) en drager van het Oorlogsherinneringskruis Oost-Azië en van het Ereteken voor Orde en Vrede. Ook verkreeg hij hoge onderscheidingen op het gebied van de natuurbescherming. Tevens was hij lid van talrijke commissies, vooral op het gebied van de natuurbescherming en de natuurhistorische musea. Het erelidmaatschap van de International Union of Directors of Zoological Gardens is één van de eerbewijzen die hij het meest op prijs stelde.

Het bovenstaande maakt duidelijk dat Van Bommel een zeer werkzaam leven geleid heeft, waarbij altijd het belang van wetenschap en natuurbescherming voorop stond. Van meet af aan publiceerde hij zowel in wetenschappelijke als in meer populair ingestelde tijdschriften. Zijn lijst van publicaties is dan ook aanzienlijk. De onderstaande opsomming omvat 250 nummers en dekt de periode 1932-1989. Daarnaast behartigde hij in de periode 1957-1969 de belangen van het maandblad Blijdorp-Geluiden; hierin verschenen (afgezien

van redactionele bijdragen) maar liefst 308 opstellen (lijst bij de auteurs verkrijgbaar). Ook als hondenliefhebber droeg hij zijn steentje bij; in de Welsh Terrier, het orgaan van de Nederlandse Welsh Terrier Club, verschenen 13 artikelen (1965-1969). Van Bommel had namelijk de gave goed en met gemak te kunnen schrijven. Zodoende heeft hij aan de popularisatie van ons vak bij kunnen dragen, iets wat eigenlijk maar weinigen gegeven is. Beseffen wij wel hoe belangrijk het is aan een breder publiek uiteen te kunnen zetten wat beoelenaars van de wetenschap doen en waarom? Drijft het hedendaagse gevoel voor natuur en natuurbescherming immers niet op goede voorlichting?

In eerste instantie was Van Bommel systematicus; zijn kennis van de vogels en zoogdieren van de Indische Archipel was zeer groot. De jaren die hij doorbracht in het Zoologisch Museum te Bogor zijn in dat opzicht dan ook de productiefste geweest; hij smaakte o.a. de voldoening enige nieuwe taxa van vogels en zoogdieren in de wetenschap te introduceren (zie onderstaand lijstje). In die Buitenzorgse tijd werd ook zijn dissertatie voorbereid. Daarnaast had het dierentuinwerk zijn liefde en ook hier kon hij op opmerkelijke resultaten terugzien. Van Bommel maakte de Rotterdamse diergaarde tot een "tijgerfabriek", dank zij zijn eenvoudige wijze van huisvesten. Hij had groot succes met mensapen, bantengs, okapi's en talrijke vogelsoorten; diergaarde Blijdorp was de eerste die erin slaagde de legendarische Kongopauw tot voortplanting te bewegen. Ook na zijn niet geheel vrijwillig vertrek uit Blijdorp bleef hij zijn belangstelling in deze richting behouden; hij schreef nog menig goed onderbouwd artikel voor het Artis-tijdschrift "Dieren".

Wat is de betekenis van Van Bommel voor de zoölogie geweest? Voorop staan zijn bijdragen aan de systematiek en zoögeografie van de vogels en zoogdieren van Indonesië. Zijn dierentuinwerk bereikte een grote kring en hij is mede verantwoordelijk voor de grote vlucht van de zoötechniek in de dierentuin. Tenslotte heeft hij als natuurbeschermmer eveneens duidelijk invloed gehad. Getuige zijn publicaties, heeft hij ook voor de natuurhistorische musea in ons land veel betekend. Van Bommel was een veelzijdig man en de vaderlandse zoölogie is hem dankbaar voor zijn "multifunctionele inzet" (een uitdrukking overigens die hem, als afkomstig uit een bureaucratisch jargon, uitermate geërgerd zou hebben).

Het is ons nauwelijks gegeven Van Bommel als mens te belichten. Hoe goed immers kent men iemand? Een schuchtere poging; hij was uitermate sociaal ingesteld, in klein gezelschap was hij op zijn best, maar ook als voorzitter van een vergadering was hij op zijn plaats. Hij kon zo gezellig onder zijn snor wegpraten, had een geweldig gevoel voor humor, maar kon ook zeer zakelijk en nuchter zijn. Hij was wat de Angelsaksen een "family man" noemen; in zijn gezin vond hij de zo nodige rust en afscherming van de dagelijkse zorgen. Hij laat een echtgenote en drie kinderen achter.

Wij danken mevrouw N. van Bommel-Lieneman voor het portret en de meeste gegevens die in deze necrologie zijn verwerkt; zonder haar welwillende bijdragen zou dit opstel over haar echtgenoot zeer incompleet zijn geworden.

SUMMARY

In memoriam Dr. A.C.V. van Bommel, 1908-1990

On 12 October 1990 Dr. Adriaan Cornelis Valentin van Bommel died in Rotterdam. Born on 3 May 1908 in Beverwijk, he read biology at Amsterdam University, where he obtained his master's degree in 1937. In the period 1937-1950 he worked at the Museum Zoologicum of the famous botanic gardens in Buitenzorg, Dutch East Indies (now Bogor, Indonesia). This period was rudely interrupted by the war in the Pacific; Van Bommel was detained as a prisoner of war in various camps on Java, in Singapore and in Japan, where he was forced to work in the mines. His Indonesian period was mainly devoted to taxonomic research on birds and mammals. After his return to the Netherlands he served as a teacher of biology at various schools before being appointed as a conservation consultant in the forestry service. During his teaching period he obtained his Ph. D. at Amsterdam University on a thesis entitled "Contribution to the knowledge of the genera *Muntiacus* and *Aetogalidia* in the Indo-Australian Archipelago" (1952). In his new job (Utrecht, 1953-1957) he was particularly involved in seal research and conservation. In 1957 he was appointed assistant director of Rotterdam Zoo; in 1961 he assumed the directorate. This has been an extremely fruitful period in his life and he was very proud of the various good results with breeding apes, tigers, bantengs, okapi's and the famous Congo peacock (the last species for the first time in captivity). After a conflict he left the zoo in 1969 to be appointed national adviser for the natural history museums, in which job he reached pensionable age on 31 May 1973. Van Bommel was a prolific writer, both as regards scientific and more popular papers. The list below enumerates his papers, but does not include his numerous con-

tributions (1957-1969) to the journal Blijddorp-Geluiden (the Rotterdam Zoo monthly magazine) and some papers for a kynological journal. There is also a list of new taxa introduced by Van Bemmél (birds and mammals of Indonesia). Van Bemmél was one of the last of that gallant band of colonial zoologists. However, his chequered career enabled him to contribute substantially to conservation and the biology of animals in zoological gardens as well.

Lijst van publicaties door A.C.V. van Bemmél

- 1932 (& J. BÖHMERS). In de klei van Tegelen. — *De Levende Natuur*, 37: 170-181.
- 1933 Determinatie der resten van insecteneters in uileballen. — *De Levende Natuur*, 37: 311-314.
- 1934 De veldspitsmuis. — *De Levende Natuur*, 39: 134.
- 1936 De geschiedenis van de Equidae. — *Vakblad voor Biologen*, 18: 1-12.
- 1937 Het menu van een ransuil. — *De Levende Natuur*, 41: 320.
Aantekeningen over de fauna van de omgeving van Buzenol: Zoogdieren. — *Biologisch Jaarboek Dodonaea*, 4: 216-217.
- 1938 Twee snippen. — *De Tropische Natuur*, 27: 138-140.
- 1939 Eine neue Pachycephala von den Nord-Molukken, nebst einer Bemerkung über den Rassenkreis *Pachycephala pectoralis*. — *Treubia*, 17: 99-100.
De Indische bruinvisch. — *De Tropische Natuur*, 28: 91-94.
Iets over de tjelepoek. — *De Tropische Natuur*, 28: 104-105.
Zwei neue Vögel von der Insel Morotai. — *Treubia*, 17: 125-126.
Het rassenvraagstuk van de tijger. — *De Nederlandsch-Indische Jager*, 9: 198-200.
Eine neue Monarcha von der Insel Boano. — *Ornithologische Monatsberichte*, 47: 152-153.
- 1940 Een zeldzame trekvogel. — *De Tropische Natuur*, 29: 35-36.
Ornithologische Notizen. I-III. — *Treubia*, 17: 333-335.
(& N. VAN BEMMEL-LIENEMAN). De vogels van het Tenggergebergte. — *De Tropische Natuur*, 29: 93-101.
(& A. HOOGERWERF). The birds of Goenoeng Api. — *Treubia*, 17: 421-472.
- 1941 (& M.A. LIEFTINCK). Het zoölogisch museum te Buitenzorg veertig jaar. — *Natuurkundig Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië*, 101: 249-257.
In memoriam E. Dubois. — *Natuurkundig Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië*, 101: 93-94 (in artikel B. POLAK paragraaf over fauna van Tegelen).
De naam van ons tijdschrift. — *Irena*, 1: 4-9.
Boekbespreking. B.E. Smythies: *Birds of Birma*. — *Irena*, 1: 25-26.
- 1942 De specht en de radio. — *De Tropische Natuur*, 31: 13-14.
- 1944 The taxonomic position of *Cervus kuhlii* Müll. et Schl. — *Treubia hors série*: 149-154, pl. 45-46.
- 1947 A new race of *Dicrurus* from the island Morotai (N. Moluccas). — *Zoölogische Mededelingen*, 28: 285-286.
Two small collections of New Guinea birds. — *Treubia*, 19: 1-45.
- 1948 Modern systematics. — *Chronica Naturae*, 104: 97-99.
Jachtvoorschriften betreffende herten en kidangs. — *De Indische Jager*, 2: 52-53.
A faunal list of the birds of the Moluccan Islands. — *Treubia*, 19: 323-402.
A further note on *Axis (Hyelaphus) kuhlii* (Müller & Schlegel). (Ung., Cervidae). — *Treubia*, 19: 403-406.
(& K.H. VOOUS). The breeding race of *Podiceps ruficollis* from the Kei Islands. — *Ardea*, 36: 203.
Columba vitiensis metallica Temm. op Lombok. — *Ardea*, 36: 203-204.
- 1949 Beoordeling schoontijd voor herten op Zuid Celebes. — *Djonga*, 2: 6-7.
Schoontijd voor herten. — *Djonga*, 3: 18-19.
Morituri. — *Chronica Naturae*, 105: 35-44.
De Meliwi-soorten. — *De Indische Jager*, 3: 57.
(& K.H. VOOUS). On a case of hybridization in *Dicaeum*. — *Treubia*, 20: 35-37.
A note on *Phalanger atrimaculatus* Tate (Mammalia, Marsupialia). — *Treubia*, 20: 55-56.
Ouderdomsbepalingen bij herten van het genus *Rusa*. — *Bijdragen tot de Dierkunde*, 28: 26-31.

- (& A.J.H.VAN LYNDEN). *Halcyon smyrnensis fusca* (Bodd.) occurring in Sumatra. — *Ardea*, 36: 276.
 Revision of the rusine deer in the Indo-Australian Archipelago. — *Treubia*, 20: 191-262.
 Notes on Indo-Australian mammals. — *Treubia*, 20: 375-380.
- 1950 Albinisme van *Columba vitiensis metallica* op Lombok. — *Ardea*, 37: 184.
 (& VAN ALPHEN DE VEER). De beschadiging van damar door badjings (Damage by squirrels to damar). — Report Forestry Experimental Station Bogor.
- 1951 (& K.H. VOOUS). The birds of Muna and Buton Is. — *Treubia*, 21: 27-104.
 Some additions to a revision of the rusine deer in the Indo-Australian Archipelago. — *Treubia*, 21: 105-110.
 Vogels: 965-987. In: L. KALSHOVEN. De dierlijke plagen van de cultuurgewassen in Indonesië, 2.
Alcedo atthis bengalensis, a new migrant from the Sula Is. — *Ardea*, 39: 237.
- 1952 Contribution to the knowledge of the genera *Muntiacus* and *Arctogalidia* in the Indo-Australian Archipelago (Mammalia, Cervidae and Viverridae). — *Academisch Proefschrift; Beaufortia*, 16: 1-50.
 Boekbespreking. J.S. Zaneveld: Zeeuinen tussen de Keerkringen. — *T.N.O.-Nieuws*, 7: 387.
 On the meaning of the movable attachment of the incisiviform teeth in Ruminantia. — *Beaufortia*, 22: 1-3.
- 1953 One of the rarest deer of the world. — *Beaufortia*, 27: 1-5.
 De ideale klas. — *Alkmaarse Courant*, 5 maart 1953.
 (& K.H. VOOUS). Supplement to the faunal list of the birds of the Moluccan Islands. — *Beaufortia*, 4 (32): 1-7.
 Onderzoek betreffende de status van de gewone zeehond (*Phoca vitulina* L.) in het Nederlandse en Belgische kustgebied. — *Mededelingenblad van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming*, 5: 42-44.
- 1954 De zeehond in de Nederlandse wateren. — *Mededelingenblad van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming*, 6: 51-53.
 De gevolgen van de myxomatose voor flora, fauna en landschap. — *Berichten Stichting Streekbelangen van Oostelijk Gelderland*, 5 (3): 1-2.
 De rol van de natuurhistorische musea bij de verbreiding van de natuurbeschermingsgedachte. — *Mededelingen van de Natuurbeschermingscommissie N.J.N.*, 11 (4/5): 3-5.
- 1955 Beschadiging van damar (*Agathis lorantifolia*) door cekhoorns van het geslacht *Callosciurus*. — *Mededelingenblad van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming*, 9: 88-89.
Halichoerus grypus, de grijze zeehond, gesignaleerd. — *Mededelingenblad van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming*, 11: 118.
 Het Natuurhistorisch Museum Terschelling. — *Vanellus*, 8: 199-200.
 Het Natuurhistorisch Museum Terschelling. — *O.K.W. Mededelingen*, 19: 481.
 Het Duinmuseum te Bergen aan Zee. — *O.K.W. Mededelingen*, 19: 593.
 Taak en taakverdeling van de Nederlandse natuurhistorische musea. — *Bulletin van de Koninklijke Oudheidkundige Bond*, (6) 8: 193-202.
 Het Natuurhistorisch Museum Terschelling. — *Bulletin van de Koninklijke Oudheidkundige Bond*, (6) 8: 203-206.
 Het Duinmuseum te Bergen aan Zee. — *Bulletin van de Koninklijke Oudheidkundige Bond*, (6) 8: 206-208.
 Taak en taakverdeling van de Nederlandse natuurhistorische musea. — *O.K.W. Mededelingen*, 9: 748-752.
 (& J. TH. DE SMIDT). Heideschappen. — *Natuur en Landschap*, 9: 3-11.
 Jacht en natuurbescherming. — *Mededelingen van de Natuurbeschermingscommissie N.J.N.*, 12 (6): 5-12.
 29ste algemene vergadering van de Deutsche Gesellschaft für Säugetierkunde. — *Mededelingenblad van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming*, 11: 120-121.
- 1956 Alle zeehonden werden geteld. — *AO*, 592: 1-16.
 Zeehonden in Nederland. — *De Levende Natuur*, 59: 1-12.
 Enkele opmerkingen over de herten op de eilanden in Straat Soenda. — *Penggemar Alam*, 35: 3-4.
 (& H. TERLINGEN). De stand van de ooievaar, *Ciconia c. ciconia* (Linne) in Nederland in 1955. — *Beaufortia*, 5 (52): 101-115.
 Natuurbescherming en jacht. — *Natura*, 53: 40-42.

- Jacht en natuurbescherming. — *De Nederlandse Jager*, 60: 675-680.
 Krijgen de duinen een ander aanzien. — *Gids van het Duinmuseum te Bergen a/Zee*: 4-8.
 Dieren sterven uit. — *AO*, 614: 1-16.
 Het voedsel van de das. — *Interne Voorlichting Staatsbos-beheer*, 2 (5): 1-3.
 Planning a census of the harbour seal (*Phoca vitulina* L.) on the coasts of the Netherlands. — *Beaufortia*, 5 (54): 121-132.
 A new natural history museum in the Netherlands: Terschelling. — *Museum*, 9: 199-200.
 Uingestorven en verdwijnende diersoorten: 220-224. — In: *Atlas der Natuurreservaten*. Elsevier, Amsterdam.
- 1957 (& H.L. SCHUILENBURG & J. ZWEERES). De stand van de ooievaar, *Ciconia c. ciconia* (Linneé) in Nederland in 1956. — *Beaufortia*, 5 (63): 187-204.
 Vissoorten die uit de Nederlandse fauna dreigen te verdwijnen. — *De Levende Natuur*, 60: 109-114.
 Nieuwe gegevens omtrent het voorkomen van zeehonden (*Phoca vitulina* L.). — *Mededelingenblad van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming*, 15: 161-162.
 Boekbespreking. Th. Haltenorth & W. Trense: *Das Grosswild der Erde und seine Trophäen*. — *De Nederlandse Jager*, 62: 525.
 Seehund-Schutzgebiete in Holland. — *Kosmos*, 10: 510-511.
- 1958 Boekbespreking. Th. Haltenorth & W. Trense: *Das Grosswild der Erde und seine Trophäen*. — *Vakblad voor Biologen*, 38: 55-56.
 Zeehonden. — *Natura*, 55: 76-78.
 Schiermonnikoog, het natuurhistorisch museum. — *Bulletin van de Koninklijke Oudheidkundige Bond*, (6) 11: 171.
 Een nieuwe vogelsoort voor Nieuw Guinea. — *Ardea*, 46: 171.
 (& J.C. PETERS). Overzicht van de geboorten en sterfgevallen onder de levende have van de Koninklijke Rotterdamse Diergaarde in het jaar 1957. — *Tijdschrift voor Diergeneeskunde*, 83: 869-876.
 Birth of *Cebus capucinus hypoleucus*. — *Der Zoologische Garten*, 24: 246-247.
- 1959 Zeehonden. — *Kampeerkampioen*, 18 (189): 300-302.
 Zeehonden. — *Waterkampioen*, 1026: 649-651.
 Dieren in de Delta. — *AO*, 765: 1-16.
 Dieren in de school. — *Orgaan van de Raad voor Lichamelijke Opvoeding Rotterdam*, 11: 353-354.
 In memoriam H.J.V. Sody. — *Ardea*, 47: 210-212.
 In memoriam H.J.V. Sody. — *Zeitschrift für Säugetierkunde*, 24: 110-112.
 Rumphius's treatises on mammals. — *Rumphius Memorial Volume*: 27-35.
 Rumphius as an ornithologist. — *Rumphius Memorial Volume*: 37-56.
- 1960 Huidsdieren en hun verzorging: 97-105. — In: *Dierenencyclopedie voor iedereen*. De Haan, Zeist.
 (& J.C. PETERS & P. ZWART). Report on the births and deaths occurring in the gardens of the Royal Rotterdam Zoo during the year 1958. — *Tijdschrift voor Diergeneeskunde*, 85: 1203-1213.
 In memoriam H.J.V. Sody. — *Lutra*, 2: 1-5.
 Circus en dierentuin, leden van één stam. — *De Piste*, 12 (2): 4-9.
 Keeping apes at Rotterdam Zoo. — *International Zoo Yearboek*, 1: 16-18.
 The new okapi house at the Rotterdam Zoo. — *International Zoo Yearbook*, 1: 38-39.
- 1961 Een jonge okapi in Rotterdam. — *Artis*, 7: 4-9.
 Doel en taak van een moderne dierentuin. — *Syllabus VU*, 25: 25-26.
 Kongopauwen. — *Artis*, 7: 102-107.
 Ir. F.J. Appelman. — *Bijdragen tot de Dierkunde*, 31: 4.
 Breeding the Congo peacock. — *Bijdragen tot de Dierkunde*, 31: 23-26.
 Van wild dier tot huistier. — *De Hondenwereld*, 16: 522-523.
 Boekbespreking. W. Harcken: *Der Seehund*. — *Zeitschrift für Säugetierkunde*, 27: 190.
 Beer valt zangeres aan. — *De Piste*, 13 (6): 3-4.
 Boekbespreking. W. Harcken: *Der Seehund*. — *Lutra*, 3: 30-31.
- 1962 Boekbespreking. B. Harrison: *Orang Utan*. — *Lutra*, 4: 46.
 De waarheid van heden is de dwaling van morgen. — *De Hondenwereld*, 17: 101-102.
 Het zeldzaamste hert ter wereld. — *Artis*, 8: 10-14.
 (& P. ZWART & J.C. PETERS). Report on the births and deaths occurring in the gardens of the Royal Rotterdam Zoo, during the years 1959 and 1960. — *Tijdschrift voor Diergeneeskunde*, 87: 826-836.

- 1963 Das Züchten des Orang-Utan im Zoo. — Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie, 53: 65-71.
 Boekbespreking. Die letzten Oasen der Tierwelt. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 28: 124.
 Boekbespreking. R. Piechocki: Die Todesursachen der Elbe-Biber. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 28: 126-127.
 Niederländische Heideschafe. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 28: 248-255.
 Boekbespreking. E. Tylfneek & L. Dittrich: Schimpansenkinder. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 28: 379.
 Boekbespreking. B. Harrison: Orang Utan. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 28: 380.
 Een vogel gaat naar de tandarts. — Natuur en Techniek, 31: 44-46.
 Orang Oetans. — Natuur en Techniek, 31: 109-113.
- 1964 Natuurhistorische streekmusea. — Nieuwsbulletin Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, (6) 17: 191-197.
 Bosgiraffen. — Natuur en Techniek, 32: 37-42.
 Recht of averecht? — De Piste, 15 (5): 12-13.
 Dingo's. — De Hondenwereld, 19: 282-283.
 Wordt de dingo straks een populaire hond? — De Hondenwereld, 19: 403.
 Dingo-reünie. — De Hondenwereld, 19: 501.
 Paradiesvögel — Dichtung und Wahrheit. — Freunde des Kölner Zoo, 7: 75-79.
 De adjak en de hyenahond. — De Hondenwereld, 19: 626-627.
 Boekbespreking. A. Pedersen: Das Walross. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 29: 62-63.
- 1965 Het symposium over dierentuinen en faunabehoud te Londen. — Panda Nieuws, 1: iii-iv.
 Boekbespreking. P. Steinemann: Geheimnisvolle Zoo-Kinderstube. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 30: 192.
 Geslaagd of mislukt? — De Hondenwereld, 20: 373-374.
 In memoriam Ir. F.J. Appelman. — Vakblad voor Biologen, 45: 75-76.
 In memoriam Ir. F.J. Appelman. — Ardea, 53: 238.
 Ir. F.J. Appelman. — I.U.C.N. Bulletin (N.S.), 15: 8.
- 1966 Nachruf auf Ir. F.J. Appelman. — Der Zoologische Garten, 32: 60-62.
 Boekbespreking. H. Hediger: Mensch und Tier im Zoo. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 31: 331-332.
 Boekbespreking. W. Gewalt: Bakala; ein Gorilla lebt in unserer Küche. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 31: 330.
 Boekbespreking. K. Curry-Lindahl: Europa, Knairs Continente in Farben. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 31: 414.
 Boekbespreking. V. Ziswiler: Bedrohte und ausgerottete Tiere. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 31: 485.
 Boekbespreking. G. Kleemann: Die peinlichen Verwandten. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 31: 486.
 Boekbespreking. W. Fischer: Das Jahr mit dem Gibbon. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 31: 486.
 Boekbespreking. V. Ziswiler: Bedrohte und ausgerottete Tiere. — Vakblad voor Biologen, 46: 156.
 Verre en naaste verwanten van de hond. — De Hondenwereld, 21: 956-957.
 Tiergärten — Zufluchtstätten für bedrohte Tierarten: 21-23. — In: Zoologische Gärten der Welt; Der Welt des Zoo. Pinguin Verlag, Innsbruck.
- 1967 Boekbespreking. B. Grzimek: Vierfüßige Australier. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 32: 64.
 Boekbespreking. F. Walther: Mit Horn und Huf. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 32: 316.
 Boekbespreking. H.W. Schomber: Giraffengazelle und Lamagazelle. — Zeitschrift für Säugetierkunde, 32: 320.
 The banteng *Bos javanicus* in captivity. — International Zoo Yearbook, 7: 222-223.
 Boekbespreking. L.W. Wing: Practice of wildlife conservation. — Vakblad voor Biologen, 47: 74.
 De hond is toch het oudste huisdier. — De Hondenwereld, 22: 321.
- 1968 Naar ik meen... — Studium Generale, 14 (4): 3.
 Contribution to the knowledge of the geographical races of *Pongo pygmaeus* (Hoppius). — Bijdragen tot de Dierkunde, 38: 13-15.
 Eine merkwürdige Farbvariante beim gewöhnlichen Seehund. — Natur und Museum, 98: 167-169.
 Wongo's. — De Hondenwereld, 23: 522.
 Zoo Rotterdam Blijdorp. — Urania, 31 (8): 24-27.

- Gids Blijdorp Zoo: 1-72.
 Breeding tigers *Panthera tigris* at Rotterdam Zoo. — *International Zoo Yearbook*, 8: 60-63.
 Esel flogen nach Israel. — *Das Tier*, 11: 39.
 Bijbelse fauna herleeft in de Negeb-woestijn. — *Panda Nieuws*, 4 (8): 2-5.
 Een dierentuin voor Paramaribo. — *Un jardin zoologique pour Paramaribo*. — *Zoo*, Antwerpen, 34: 76-79.
- 1969 Trug der Riesenhirsch einen Buckel? — *Das Tier*, 2: 24.
 Reichen Tiergärten aus bedrohte Tierarten zu retten? — *Das Tier*, 5: 17-21.
 (& E.F. JACOBI). Breeding of Cape hunting dogs (*Lycan pictus* (Temminck)) at Amsterdam and Rotterdam Zoo. — *Der Zoologische Garten*, 36: 90-94.
 Een moderne ark van Noach: 1-158. Ploegsma, Amsterdam.
 Boekbespreking. G. B. Schaller: The deer and the tiger. — *Zeitschrift für Säugetierkunde*, 34: 127.
 Boekbespreking. H. Frädrieh: Das Verhalten der Schweine und Flusspferde. — *Zeitschrift für Säugetierkunde*, 34: 127.
 Eventjes naar ... (Natuurreservaten in Assam). — *Artis*, 15: 40-47.
 Over de herkomst van rassen. — *De Hondenwereld*, 24: 736-737. Herdrukt in *Spiegel der Natuur*, 5: 187-190.
 Boekbespreking. F. Walther: Zur Verhalten der Gazellen. — *Zeitschrift für Säugetierkunde*, 34: 249.
 Boekbespreking. P.L. Errington: Of predation and life. — *Zeitschrift für Säugetierkunde*, 34: 320.
 Runderen I. — *Artis*, 15: 117-120.
- 1970 Runderen II. — *Artis*, 15: 175-179.
 Eventjes op safari gaan. — *Aecho*, 5: 6-9.
 Heilige koeien uit India. — *Aecho*, 6: 12-14.
 Er is nog tijd voor de bouw van een nieuwe ark: 8-9. — In: *Op hoop van leven*. N.V. Billiton-Van der Rijn.
 De Pkingees van de Rooie. — *De Hondenwereld*, 25: 420.
 De leeuwen van Gir. — *Artis*, 16: 9-11.
 Trip naar Israël. — *Artis*, 16: 61-64.
 De laatste leeuwen van India. — *Aecho*, 7: 14-17.
 Herten I. — *Artis*, 16: 140-146.
 Dieren in het circus. — *De Piste*, 22: 14-16.
 Naakte honden. — *De Hondenwereld*, 25: 1168-1169.
- 1971 Herten II. — *Artis*, 16: 159-161.
 Schapen en brand. — *Aecho*, 8: 6-9.
 Dierentuinen. — Hun betekenis voor de biologie. — *Vakblad voor Biologen*, 51: 68-74.
 On reconstructions of the giant deer, *Megaloceros giganteus* (Blumenbach). — *Lutra*, 12: 73-78.
 Werkgroep dierentuinen. — *Alikruik*, 4 (3): 20-25.
 Fauna en welvaart. — *Bulletin voor Docenten Biologie*, 11: 14-16.
 Die Säugetierkunde und das Naturschutzjahr 1970. Begrüßungsansprache auf der 44. Hauptversammlung der Deutschen Gesellschaft für Säugetierkunde in München. — *Zeitschrift für Säugetierkunde*, 36: 125-127.
 Ezelachtigheden. — *Artis*, 17: 26-29.
 Fauna en zijn welzijn. — *Panda Nieuws*, 7 (6): 51-53.
 Dieren over de toonbank. — *AO*, 1370: 1-22.
 Hond en mens in de Pacific. — *De Hondenwereld*, 26: 774-775.
 Door de bergen en over het water naar de olifanten. — *Panda Nieuws*, 7 (9): 70-72.
 Keeping and breeding of pure subspecies in zoos and national parks. — *Der Zoologische Garten*, 40: 160-162.
 De dierenwereld en de welvaart. — *Ons Gezin*, 37: 267-269.
 Natuurhistorische musea. Verslag van de Rijksadviseur over het jaar 1969. — *De Nederlandse Rijksmusea Ministerie CRM*, 91: 356-361.
 De addax. — *Artis*, 17: 119-121.
 Over ezels. — *Aecho*, 11: 12-15.
 Dierenwereld en welvaart. — *Dierenbescherming*, 53 (8): 3-4.

- 1972 Ondergang van de tijgers. — *Artis*, 17: 174-178.
De Arabische oryx, een van de ondergang geredde diersoort. — *Artis*, 17: 188-191.
Vaderlandse natuurlijke historie: 1-15. Brochure IVN.
Some remarks on the African wild ass. — *Zoölogische Mededelingen*, 47: 261-272.
- 1973 Verslag van de Rijksadviseur over het jaar 1970. — *De Nederlandse Rijksmusea Ministerie CRM*, 92: 374-381.
Internationale Conventie inzake handel in bedreigde soorten dieren en planten. — *Panda Nieuws*, 9 (4): 29-31.
Niet lachen, niet huilen, maar doen. — *Apenstreken, Blaricum*: 72-77.
Kijk maar, ze bijten niet. — *Handleiding expositie Dieren in de Kunst, Nijmeegs Museum 1973*.
Regeling van de handel in bedreigde wilde dieren. — *Dierenbescherming*, 55 (9): 13-14.
The concept of superspecies applied to Eurasian Cervidae. — *Zeitschrift für Säugetierkunde*, 38: 295-302.
Studenten en dierentuinen. — *NRC Handelsblad*, 10 november 1973.
De voorlichting in de natuurhistorische musea. — *Museologia*, 1: 4-8.
Verslag van de Rijksadviseur over het jaar 1971. — *De Nederlandse Rijksmusea Ministerie CRM*, 93: 380-383.
Mens en huisdier: 105-114. — In: *Relaties tussen mens, dier en maatschappij*. Pudoc, Wageningen.
- 1974 De heilige koeien van India. — *De Hamster*, 13: 134-139.
Bockbespreking. F. Mertens: Alfred Ostzaal. Inventaris Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde Antwerpen. — *De Piste*, 25 (2): 10.
Quviut. — *Artis*, 20: 10-12.
Verslag van de Rijksadviseur over 1972. — *De Nederlandse Rijksmusea Ministerie CRM*, 94: 361-364.
Mens en huisdier in een ver verleden. — *De Hamster*, 13: 211-215.
De Indische neushoorn. — *De Hamster*, 14: 76-82.
Indische Antilopen. — *Artis*, 20: 47-50.
Natuurbescherming met een glimlach. — *Panda Nieuws*, 10 (7/8): 76.
Ten geleide, in Apen op je hoofd. — *Ons Huis*: 3-4.
Bedreigde diersoorten. — *Dierenbescherming*, 56 (10): 4-6.
Kalongs. — *Artis*, 20: 75-79.
Niet lullen, poetsen. — *Alikruik Magazine*, 3: 5-6.
Balispreeuwen. — *Artis*, 20: 134-137.
Dierentuinen en natuurbehoud. 1-6. — In: *Ranger handboek WNF*.
Raadels van het reuzenhert. — *De Hamster*, 14: 122-130.
- 1975 Breeding tigers as an aid to their survival: 329-335. In: R.D. MARTIN (ed.). *Breeding endangered species in captivity*. Academic Press, London.
Pauwen. — *Artis*, 21: 12-15.
Natuurmuseum en natuurbehoud. — *Museologia*, 6 (4): 11-14.
Verslag van de Rijksadviseur van de Natuurhistorische Musea over het jaar 1973. — *De Nederlandse Rijksmusea Ministerie CRM*, 95: 500-503.
Hond en jakhals. — *De Hondenwereld*, 30: 1016-1017.
Exoten in huis, een probleem met bedenkelijke kanten. — *Symposium Bijzondere Dieren Utrecht*: 26-33.
Kuifapen met en zonder kuif. — *Artis*, 21: 128-131.
De huidelwolf. — *De Hondenwereld*, 30: 1635.
- 1976 Boskappen. — *Artis*, 21: 172-175.
Raadels van het reuzenhert. — *Museologia*, 6 (6): 22-30.
Zwijnen van de wereld. — *Artis*, 21: 183-187.
Wit, zwart, gevlekt. — *Artis*, 22: 3-7.
Bantengs. — *Artis*, 22: 46-49.
Beo's. — *Artis*, 22: 106-107.
Argusfazanten. — *Artis*, 22: 128-129.
Wie ziet deze dieren nog in Nederland. — *RIS*.
Maleise beren. — *Artis*, 22: 204-206.

- 1977 Het internationale tijgerstamboek. — Panda Nieuws, 13 (6): 66-68.
Javaanse huisdieren I. — Artis, 23: 122-125.
1978 Javaanse huisdieren II. — Artis, 23: 168-171.
Loctongs, anders dan andere apen. — Artis, 24: 50-33.
1979 Wij en de natuur, 25 jaar later. — Artis, 25: 10-13.
1989 Herinneringen aan de Hortus. — Plantage Hortus: 10-13.

Nieuwe taxa. beschreven door A.C.V. van Bemmelen

- Aceros cassidix brevirostris*, 1951. — Treubia, 21: 56 (Aves).
Dicrurus bracteatus morotaiensis, 1947. — Zoölogische Mededelingen, 28: 285 (Aves).
Domicella garrula morotaiana, 1940. — Treubia, 17: 333 (Aves).
Ducula melanura siebersi, 1940. — Treubia, 17: 335 (Aves).
Hypotaenidia philippensis serophila, 1940. — Treubia, 17: 470 (Aves).
Pachycephala pectoralis tidorensis, 1939. — Treubia, 17: 99 (Aves).
Pitta maxima morotaiensis, 1939. — Treubia, 17: 126 (Aves).
Rusa timorensis djonga, 1949. — Treubia, 20: 255 (Mammalia).
Rusa timorensis laronesiotes, 1949. — Treubia, 20: 235 (Mammalia).
Zosterops dehaani, 1939. — Treubia, 17: 125 (Aves).

Rijksuniversiteit Leiden, Systematische Dierkunde
p/a Nationaal Natuurhistorisch Museum
Postbus 9517
2300 RA Leiden

A.C. VAN BRUGGEN

Instituut voor Taxonomische Zoölogie
Afdeling Mammalia
Postbus 4766
1009 AT Amsterdam

P.J.H. VAN BREE